

РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.122 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» на підставі прилюдного захисту дисертації «Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні» 15 листопада 2023 року.

Шуневич Катерина Андріївна, 02.08.1996 року народження, громадянка України, освіта повна вища: у 2019 з відзнакою закінчила юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка та здобула ступінь магістра за спеціальністю «Правознавство».

З 09.2019 р. по 09.2023 р. навчалась в аспірантурі на кафедрі кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів; форма навчання – денна.

З 09.2021 року і по даний час працює асистенткою кафедри кримінального процесу і криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів.

Дисертацію виконано на кафедрі кримінального процесу і криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Науковий керівник: Калужна Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Здобувачка має 23 наукових публікації за темою дисертації, з них 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, 7 статей у наукових фахових виданнях України, 0 монографій:

1. Шуневич К. А. Участь судового експерта у кримінальному провадженні в державах змагальної системи права на прикладі Великої Британії. *Право України*. № 3. 2021. С. 133 – 146.
2. Kaluzhna O., Shunevych K. Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 3(15). P. 178 – 193. (Scopus, Web of Science, квартиль Q2).
3. Kaluzhna O., Shunevych K. Evidence in the International Criminal Court – the Role of Forensic Experts: The Ukrainian Context. 2022. 4-2. (17). *Special Issue Access to Justice in Eastern Europe*. P. 52 – 65. (Scopus, Web of Science, квартиль Q2).

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. Бобечко Назар Ростиславович, доктор юридичних, професор, професор кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, без зауважень.

2. Гловюк Ірина Василівна, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу організації наукової роботи Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Аналіз стану дослідження проблеми у дисертації є, на погляд офіційного опонента, неповним, адже авторкою не зазначені саме дисертаційні та монографічні дослідження з досліджуваної проблематики, зокрема, у царині саме експертизи та залучення експерта у кримінальних провадженнях. Доречно було б перелічити тематику цих досліджень з 2012 року для того, щоб точніше відобразити стан дослідження проблеми.
2. На с. 9 роботи авторка формулює завдання дисертації через «дослідити» та проаналізувати». Таке формулювання є некоректним для завдань, адже воно відображає процес роботи, а не змодельовані результати.
3. На с. 13 у рубриці наукової новизни «вперше» авторка пише про те, що нею «запропоновано систематизований опис організації судової експертизи (судово-експертної діяльності) в окремих європейських державах (Італії, Франції, ФРН, Великій Британії (Англії та Уельсі), Бельгії, Швейцарії, Нідерландах, Польщі, Литві, Латвії, Естонії, Чехії та ін.) та виведено моделі залучення експерта у кримінальне провадження в цих державах». Утім, систематизований опис не є науковим результатом і не може оцінюватися у ракурсі наукової новизни.
4. На с. 14 роботи авторкою пропонується «понизити стандарт доказів шляхом внесення змін до ст.615 КПК в частині відмови від обов'язкового проведення судово-медичної експертизи у провадженнях про воєнні злочини у разі об'єктивної неможливості вчасного її проведення з метою забезпечення дотримання кримінальної процедури під час розслідування злочинів, вчинюваних військовослужбовцями РФ на території України». З такою пропозицією складно погодитись з таких міркувань: 1) ст. 615 КПК України не регламентує стандарти доказів (окремо зазначу про невдалість такого формулювання, адже доктринально визнаним є формулювання стандарту доказування); подруге, ст. 615 КПК України і не передбачає вимог стосовно проведення судово-медичної експертизи.
5. Загалом підтримуючи позицію авторки на с. 195, що слід погодитись з позиціями щодо доцільності переглянути законодавчі норми щодо встановлення монополії державних судово-експертних установ на проведення судової експертизи, зазначимо, що реалізація цієї пропозиції є ускладненою для невлadних учасників провадження у частині отримання зразків для експертизи.
6. Авторка досліджує питання рецензування висновків експертів за Порядком проведення рецензування висновків судових експертів, затвердженому наказом Міністерства юстиції України № 335/5 від 03.02.2020, утім, не висловлює свого бачення процесуального (зокрема - доказового) значення такого рецензування.

3. Дроздов Олександр Михайлович, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого МОН України, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. Здобувачка в дисертації на стор. 25 стверджує, що теоретичні моделі є результатом абстракції, забезпечують послідовність і передбачуваність системи, що є важливою складовою для досягнення справедливості, а також допомагають

оцінити кінцеві політичні та ідеологічні цілі, які переслідують процесуальні системи, а також засоби досягнення цих цілей. Незважаючи на те, що поняття «модель організації та проведення судової експертизи» (охоплює і організаційний і функціональний аспекти) є ширшим за обсягом за поняття «модель залучення експерта» (охоплює функціональний аспект), для цілей цього наукового дослідження ці поняття вживатимемо як рівнозначні, оскільки тип процесу, який переважає в державі, виокремлено як визначальний чинник, що впливає на формування підходу до залучення експерта у кримінальне провадження в державі. При цьому під моделлю залучення експерта у кримінальне провадження пропонуємо розуміти абстрактну форму відображення правової дійсності (систему, зразок), яка є набором організаційних та процесуальних характеристик, що дозволяють виокремити її як унікальну, та за результатами аналізу останніх спрогнозувати особливості та наслідки участі судового експерта у кримінальному провадженні. Здобувачка стверджує, що тип процесу, який переважає в державі, є визначальним чинником, що впливає на формування підходу до залучення експерта у кримінальне провадження. Однак це твердження, на думку опонента, є занадто загальним. Насправді, на формування підходу до залучення експерта впливає значно більше факторів, таких як: правова система держави; законодавство та практика його застосування; правова культура (етика учасників процесу); матеріальні та кадрові ресурси та зрештою рівень розвитку науки і техніки. Чи все ж таки йде мова про те, що за типом процесу можна передбачити, якою є або буде модель організації судової експертизи і залучення експерта? Також дисертантка зазначає, що за результатами аналізу організаційних та процесуальних характеристик моделі залучення експерта можна спрогнозувати особливості та наслідки участі судового експерта у кримінальному провадженні. Однак це твердження є досить сміливим. Насправді, наслідки участі судового експерта можуть бути досить складними і неоднозначними, і їх важко точно спрогнозувати. Наприклад, у справі Ерік Адамко проти Словаччини (Erik Adamčo v. Slovakia) від 01.06.2023, заява № 19990/20 ЄСПЛ констатувавши порушення ст. 6 Конвенції зокрема вказав, що до деяких питань суди підійшли таким чином, що явно спотворили зміст відповідних доказів, і поклалися на аргументацію, якій явно бракує послідовності (наприклад, було наведено припущення, що достовірність показань співпрацюючих свідків підтверджується, а не спростовується невідповідністю між ними та іншими об'єктивними доказами; виправдано невідповідність у свідченнях одного зі спілльників стресом від вбивства, а також звичним характером таких злочинів для нього та інших співучасників; при дослідженні розбіжностей між показаннями і висновками експертів про час смерті потерпілого, суди послались на висновок одного з експертів про те, що не можна повністю виключити людську помилку, хоча визначення часу смерті мало особливе значення у засудженні заявника). Іншим прикладом є справа, яка розглядалася Верховним Судом. У своєму висновку суд виснував, що оскільки експерти не змогли встановити точний час смерті, і за їх висновком смертельні поранення потерпілий міг отримати з 22:20 16 листопада до 03:20 наступної доби, то, зважаючи на позицію сторони захисту, суди при визначенні часу смерті потерпілого мали виходити з вимог частини 4 статті 17 КПК і прийняти за час смерті варіант, що є найбільш сприятливим для засудженої, тобто 22:20 16 листопада (п. 27 Постанови від 19 вересня 2023 року справі № 204/647/20 (провадження № 51-3037км22)).

Тому хотілося б отримати інформацію від дисертантки: що саме вона розуміє під терміном «наслідки участі експерта» та чи стосується це якості змісту висновку експерта. Чи все ж таки дисертації малося на увазі, що залежно від моделі - висновок експерта буде окремим доказом (в континентальній системі) або ні? А експерт відповідно матиме самостійний статус учасника провадження - експерта, або як свідка (змагальна модель), і відповідно - які суб'єкти мають право на залучення експерта. Тоді, можливо, це доцільно більш чітко ідентифікувати в роботі.

2. К. А. Шуневич у своєму дисертаційному дослідженні правильно наголошує на необхідності застосування потерпілоорієнтованого підходу у кримінальному провадженні та пропонує надати потерпілому право самостійно залучати експерта. Однак у практиці ЄСПЛ ми спостерігаємо випадки, коли держава свідомо відмовляє особі в наданні статусу потерпілого. Одним із недавніх прикладів є рішення ЄСПЛ у справі «Навальний проти Росії №3» (Navalnyy v. Russia (no. 3)) від 06.06.2023, заява № 36418/20). У цій справі заявнику не було надано статусу потерпілого, що призвело до обмеженого доступу до інформації та матеріалів перевірки. Він та його представники не були залучені до проведення судово-медичних експертиз, не було здійснено призначення експертів або формулювання питань для них, і не надавалася можливість використовувати інші права, які повинні надаватися потерпілому в кримінальному провадженні. Крім того, заявнику не було повернуто речі (одяг), які могли б становити важливі докази, і не було надано пояснень або відповідного процесуального рішення навіть після припинення перевірки. Як наслідок, перевірка не була проведена публічно та не включала в себе право потерпілого брати участь у провадженні. Усі ці обставини призвели до порушення статті 2 ЄКПЛ в процесуальному аспекті. З цієї причини цікавить думка дисертантки щодо заходів, які можна вжити для запобігання відмові у наданні особі статусу потерпілого та, в результаті, позбавленню її можливості ініціювати відповідні експертизи? Чи може є сенс розширити коло учасників кримінального провадження, яких наділити правом залучати експертів?
3. Дисертантка стверджує, що ключовими елементами права на справедливий суд, зазначеного у ст. 6 ЄКПЛ, які потрібно враховувати при організації судової експертизи під час кримінального провадження, є: змагальність сторін у судочинстві й рівність засобів доказування; розгляд справи на основі доказів, отриманих відповідно до закону; право на достатній час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту: незалежність і безсторонність суду; розумний строк розгляду справи; право на перехресний допит; вмотивованість судового рішення; презумпція невинуватості; право на мовчання та не свідчити проти себе; право на достатній час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту. Проте, у практиці існують випадки, коли ЄСПЛ визнав випадки порушень статей 2 (Право на життя) і 3 (Заборона катування) ЄКПЛ, і в цих випадках експертизи відіграли суттєву роль. Крім того, порушення названих статей ЄКПЛ в аспекті неефективного розслідування доволі часто тягне за собою й порушення ст. 13 (Право на ефективний засіб правового захисту) ЄКПЛ. Наведу декілька прикладів. Так у у справі «Губерт Новак проти Польщі» (Hubert Nowak v. Poland) від 16.02.2023, заява № 57916/16 ЄСПЛ визнав порушення ст. 2 ЄКПЛ в процесуальному аспекті, оскільки механізми національної правової системи не забезпечили на практиці ефективної та швидкої реакції з боку органів влади в контексті зобов'язань держави за ст. 2 ЄКПЛ. Зокрема, було виявлено, зокрема,

наступні недоліки: 1) досудове розслідування справи неодноразово припинялось за рішенням прокуратури, які були скасовані обласним прокурором та судом; 2) хоча висновки експертів є цінним елементом оцінки, однак орган, що їх запитує, не звільняється від аналізу того, чи обґрунтовували експерти свої припущення та висновки на зібраних доказах; прокурор належним чином не аналізував висновки медичної експертизи, на які він посилався як підставу для закриття провадження, хоча вони суперечили зібраним доказам (що було пізніше встановлено судом); 3) судом першої інстанції перше слухання по справі було порушено через 15 місяців після подання заявником додаткового обвинувачення; 4) проведення експертизи за запитом суду тривало майже 6 місяців, протягом цього часу справа не розглядалась. У справі «Клімов та Сливоцький проти України» (Klimov and Slyvotskyu v. Ukraine) від 02.03.2023, заяви №№ 51100/17, 69370/17 визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку із значною затримкою початку ефективного та ретельного розслідування щодо жорстокого поводження працівниками міліції (через 9 років після подання скарги), значною затримкою в організації судово-медичної експертизи та проведенні інших слідчих дій, що призвели до втрати певних доказів, а також з огляду на неодноразове направлення матеріалів на додаткове розслідування через виявлення низки недоліків та поспішних висновків про відсутність порушень, які ґрунтувались виключно на поясненнях працівників правоохоронних органів. У наведеному контексті доречно згадати й рішення ЄСПЛ у справі «Ніна Куценко проти України» від 18 липня 2017 року (заява № 25114/11). У зв'язку з цим, варто дізнатися про підхід дисертантки, яка обмежила своє дослідження лише статтею 6 ЄКПЛ. Чи є на її думку можливість застосування мінімальних стандартів, встановлених статтею 6 ЄКПЛ, при розгляді питань дотримання вимог інших статей ЄКПЛ, зокрема статей 2, 3 та 13? Якщо так, то яких саме і чому?

4. На сторінці 212 свого дослідження дисертантка зазначає, що сприяти оцінці висновку експерта можуть такі інструменти: а) процедура рецензування висновку експерта; б) процедура подання спільного експертного висновку, складеного під час судового розгляду; в) навчання прокурорів, адвокатів та суддів застосування наукової методології для визначення достовірності висновків експертів; г) «експертні радники» при судах та в подальшому розкриває суть наведених положень. Натомість ЄСПЛ постійно нагадує, що хоча стаття 6 ЄСПЛ гарантує право на справедливий розгляд, вона не встановлює жодних правил щодо прийнятності доказів, що в першу чергу є предметом регулювання національного законодавства (див. *Jalloh v. Germany* [GC], № 54810/00, § 94, ЄСПЛ 2006 IX, і *De Tommaso v. Italy* [GC], № 43395/09, § 170). Отже, роль ЄСПЛ полягає не в тому, щоб з'ясувати принципове питання, чи певні види доказів – наприклад, докази, отримані незаконно з точки зору національного законодавства – можуть бути прийнятними або чи був заявник винним, чи ні. Питання, на яке необхідно відповісти, полягає в тому, чи було провадження в цілому, включаючи спосіб, у який були отримані докази, справедливим (див. згадане *Jalloh v. Germany*, § 95, і *Vukov v. Russia* [GC], № 4378/02, § 89, 10 березня 2009 року). Крім того, право на справедливий судовий розгляд не може вважатися ефективним, якщо запити та зауваження сторін не будуть справді «почуті» – тобто належним чином розглянуті судом (див. *Carmel Saliba v. Malta*, № 4221/13, § 65, 29 листопада 2016 року, і справи, наведені в цьому рішенні). Нарешті, згідно з усталеною практикою ЄСПЛ, яка відображає принцип, пов'язаний із належним відправленням правосуддя, у

рішеннях судів і трибуналів мають бути належним чином викладені причини, на яких вони ґрунтуються. Обсяг такого обов'язку щодо викладення мотивів рішення може змінюватися залежно від характеру рішення та має визначатися у світлі обставин справи, про яку йдеться (див. *Moreira Ferreira v. Portugal* (№ 2) [GC], № 19867/12, § 84, 11 липня 2017 року). Досліджуючи справедливість кримінального провадження, ЄСПЛ, зокрема, ухвалив, що, ігноруючи конкретний, доречний і важливий аргумент, висловлений обвинуваченим, національні суди не виконують своїх зобов'язань за пунктом 1 статті 6 ЄКПЛ (див. *Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*, № 42310/04, § 280, 21 квітня 2011 року). Так у рішенні по справі «*Cuprial v. Poland*» від 9 березня 2023 року (заява № 67414/11), в якій було констатовано порушення ст. 6 ЄКПЛ, ЄСПЛ розглянув питання проведення у кримінальному провадженні психологічних експертиз щодо дітей заявника та їх неодноразового оскарження останнім. ЄСПЛ зазначив, що враховуючи всі обставини проведення таких експертиз та з огляду на той факт, що між заявником і його колишньою дружиною залишався глибокий конфлікт, існувала потреба у більш ретельній оцінці висновків експерта, які, як видається, були одним із вирішальних елементів для засудження. Однак, національні суди вирішили не сумніватися у правдивості цих доказів, не розглядаючи аргументи, висунуті заявником. Маючи це на увазі, хотілося б почути, який інструмент, серед тих, що були наведені К. А. Шуневич, вона вважає найбільш ефективним у запобіганні подібним порушенням вимог ЄКПЛ?

5. Умови воєнного стану спонукають кримінальне процесуальне законодавство до швидкого розвитку, відповідаючи на ці виклики. Так Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» № 2236-IX від 03.05.2022 КПК було доповнено доповнено розділом IX-2 (Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом). Таким чином, постало актуальне питання створення відповідного нормативного механізму для безперешкодного залучення іноземних експертів для проведення судових експертиз (у тому числі проведених в межах діяльності МКС) та можливості використання їхніх висновків у національному кримінальному процесі. Незважаючи на те, що в наукових публікаціях дисертантки та її наукового керівника ці питання вже були акцентовані (*Kaluzhna O, Shunevych K 'Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems' 2022 3(15) Access to Justice in Eastern Europe 178-193. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.2-n000324 Published: 15 Aug 2022 (https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000324)*), на диво, в самій дисертації К.А. Шуневич обійшла їх увагою.
6. Статтею 242 КПК встановлено, що не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права. Проте в доктрині, включаючи автора цього тексту, виникали сумніви щодо обґрунтованості подібного законодавчого обмеження, особливо враховуючи його відсутність в інших галузях процесуального законодавства. Таким чином, цікавить точка зору К.А. Шуневич щодо доцільності існування зазначеного обмеження в КПК.

4. Шевчук Марта Іванівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надала позитивну рецензію із зауваженнями:

1. У своїй роботі дисертантка підіймає дуже актуальну тему щодо елементів права на справедливий суд, які потрібно враховувати при організації судової експертизи. На с. 40 дисертантка робить висновок про те, що елементами права на справедливий суд, 2 зазначеного у ст. 6 ЄКПЛ, які потрібно враховувати при організації судової експертизи під час кримінального провадження, є рівність сторін, змагальність сторін і свобода у наданні доказів, право на захист, принцип правильного вирішення спору і встановлення обґрунтованості кримінального обвинувачення. Слід зазначити, що питання складових елементів права на справедливий суд є одним з найбільш складних і дискусійних, що викликано цілою низкою причин. У одному із своїх рішень ЄСПЛ зазначив, що „у демократичному суспільстві у світлі розуміння Конвенції, право на справедливий суд посідає настільки значне місце, що обмежувальне тлумачення статті 6 не відповідало б меті та призначенню цього положення ст. 6 Конвенції” (рішення ЄСПЛ у справі «Делькорт проти Бельгії»). У зв’язку з вищенаведеним, єдиного правильного підходу щодо структурних елементів права на справедливий суд не існує, а відмінність підходів щодо трактування цього поняття може надалі ставати предметом дискусій і досліджень серед теоретиків і практиків. Втім, на підставі аналізу ст. 6 КЗПЛ та рішень ЄСПЛ, вважаю, що до основних елементів цього права на справедливий суд слід віднести: загально визнані гарантії справедливого судового розгляду кримінальних справ: розгляд справи судом, встановленим законом, право на доступ до суду, незалежність і безсторонність суду, публічність розгляду справи, розумний строк розгляду справи, розгляд справи на основі доказів, отриманих відповідно до закону, вмотивованість судового рішення, правова визначеність, безпосередність дослідження доказів судом, змагальність сторін у судочинстві й рівність засобів доказування, презумпція невинуватості та мінімальні процесуальні гарантії, надані кожному, кого обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, закріплені у ч. 3 ст. 6 КЗПЛ, а саме: право на мовчання та не свідчити проти себе, право на достатній час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту, право бути повідомленим про пред’явлене обвинувачення, право на перехресний допит, право на правову допомогу, право на безоплатну допомогу перекладача.
2. З урахуванням викладеного вище дисертантці у підпункті 1.2.2 під назвою “Характеристика елементів «права на справедливий суд», що мають безпосередній вплив на організацію та проведення судової експертизи” доцільно охарактеризувати такі елементи: 1) змагальність сторін у судочинстві й рівність засобів доказування. У даному випадку доцільно, зокрема, навести приклади рішень ЄСПЛ, в яких він визнав порушенням ст. 6 КЗПЛ відмову національними судами держави-учасниці РС у прийнятті висновку сторони захисту експертизи як доказу у справі; 2) незалежність і безсторонність суду. Доцільно навести приклади рішень ЄСПЛ, згідно з якими активність суду, спрямована на збирання з власної ініціативи нових доказів шляхом призначення первинних експертиз, призвела до втрати судом безсторонності; 3) розгляд справи на основі доказів, отриманих відповідно до закону. У даному випадку доцільно навести приклади рішень ЄСПЛ, в яких він визнав порушенням ст. 6 КЗПЛ випадки проведення

експертизи неналежним суб'єктом, тобто експертом, який не відповідає вимогам незалежності, неупередженості та об'єктивності; 4) розумний строк розгляду справи. Навести приклади рішень ЄСПЛ, згідно з якими проведення у кримінальному провадженні великої кількості експертиз не стало підставою для визнання ЄСПЛ строку здійснення провадження у справі необґрунтовано тривалим; навести приклади, коли тривалі строки проведення судових експертиз призвели до порушення права особи на здійснення провадження у розумні строки; 5) право на перехресний допит. Навести приклади рішень ЄСПЛ, згідно з якими відмова суду у клопотанні сторони допитати експерта призвела до порушення ст. 6 КЗПЛ; 6) вмотивованість судового рішення; 7) презумпція невинуватості; 8) право на мовчання та не свідчити проти себе 9) право на достатній час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту.

3. На с. 180 дисертантка робить висновок про те, що: «Проявом принципу змагальності у кримінальному провадженні виступає те, що суд обмежений у праві залучати експерта для проведення судової експертизи на стадії судового розгляду, оскільки прийнято вважати, що усі докази, які доводять або спростовують винуватість обвинуваченого були зібрані на стадії досудового розслідування. Лише у виняткових випадках суд вправі призначити експертизу: якщо необхідне обов'язкове призначення експертизи, однак таку експертизу не було проведено на стадії досудового розслідування, при виключній необхідності проведення додаткової та повторної експертизи. Із цим твердженням хочеться посперечатися. На наш погляд, наділення суду повноваженням з власної ініціативи за відсутності клопотань сторін, потерпілого призначати первинні експертизи у випадках, передбачених ст. 242 КПК України, є поверненням до розшукових елементів змішаного типу кримінального процесу. Що ж декларує засада змагальності сторін? Стаття 22 КПК «Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості» закріплює: «...3. Під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службу особу.». 5 Саме тому суд лише у виключних випадках, передбачених п.п. 1, 3 ч. 2 ст. 332 КПК України, може з власної ініціативи залучати експерта, маючи на меті не зібрати докази для встановлення обставин, які підлягають доказуванню, а перевірити докази, подані сторонами. У протилежному випадку це може призвести до виконання судом невластивої йому функції обвинувачення. Тому не випадково повноваження суду призначати з власної ініціативи обов'язкові експертизи, які у стадії досудового розслідування проведені не були, у чинному КПК України не передбачено. Винятком є необхідність визначення психічного стану обвинуваченого за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності. Призначення судом у цьому випадку з власної ініціативи обов'язкової експертизи є додатковою гарантією для осіб, які внаслідок психічних вад неспроможні самотійно захистити свої права.
4. На с. 206 дисертації її авторка зазначає: "Ще одна заувага стосується такої підстави для залучення експерта судом як «достатні підстави вважати, що наданий стороною висновок ... суперечить іншим матеріалам справи». Зважаючи на той факт, що висновок експерта є самотійним доказом у справі, на практиці можуть досить часто виникати ситуації, коли останній суперечить одному з наданих матеріалів. Це означає, що у кожному такому разі суд може залучити експерта. Це, з одного боку, є позитивним, адже сприяє використанню виключно належних

висновків експерта при прийнятті судового рішення. З іншого ж, – такий підхід містить ризик загрози засаді змагальності та розумних строків при вирішенні провадження, адже суд перебирає на себе активну роль у зборі доказів шляхом залучення експерта для проведення експертизи.“ Вважаю дискусійним наведене вище твердження авторки, оскільки метою призначення судом з власної ініціативи у випадках, передбачених п.п. 1, 3 ч. 2 ст. 332 КПК України, додаткових та повторних експертиз є отримання додаткових доказів, які підтверджують або спростовують доказ, який перевіряється. Тобто у цих випадках проведення експертизи є способом перевірки доказів, а не їх збирання.

5. Згідно з ч. 1 ст. 128 КПК України потерпілий має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Перед зверненням до суду із відповідним позовом потерпілому необхідно зібрати дані щодо розміру шкоди. Цікаво було б почути точку зору дисертантки, чи можуть слугувати такими даними про розмір, наприклад, моральної шкоди, завданої потерпілому, висновок відповідної експертизи, який він самостійно отримав, залучивши експерта на договірній основі?
6. Аналізуючи проблемні моменти законодавчого регулювання питання про суб'єкта призначення експертизи у стадії досудового розслідування, яке існувало в той чи інший період дії чинного КПК України, зокрема, положення КПК України в редакції від 03.10.2017, згідно з якими виключно слідчий суддя міг залучати у стадії досудового розслідування експерта для проведення експертизи, дисертантка погодилася з висловленим не на користь вказаного підходу аргументом про те, що за такого підходу “...існує ризик відсутності у слідчих суддів достатнього рівня фахової підготовленості. Для того, аби ухвалити коректне рішення про проведення судової експертизи, необхідно володіти спеціальними знаннями в галузі відповідного виду судової експертизи. Відтак рівень обізнаності слідчих суддів у методиці й можливостях різних видів судових експертиз буде потенційно впливати на їх призначення чи непризначення, а також якість судової експертизи (що впливає із визначених в ухвалі про призначення експертизи питань).” (с. 166-170). Проблема ж відсутності спеціальних знань в ініціаторів експертизи та в інших суб'єктів, уповноважених на її призначення, наслідком якої є неможливість сформулювати коректні питання перед експертом, відійшла на другий план, про неї не згадується в роботі. Так, на практиці не завжди простежується чітке уявлення щодо предмета експертного дослідження в його ініціаторів та суб'єктів прийняття рішення про його проведення. Тому у рішеннях про призначення експертизи часто ставляться питання, які виходять за межі компетенції експерта, буває некоректна постановка питань, порядок питань суперечить логіці дослідження, що значно ускладнює роботу експерта та негативно впливає на якість експертизи. Враховуючи наведене, як видається, дисертантці доречно було б розглянути в роботі механізм формулювання та “узгодження” питань, які ставляться на вирішення експерту, з особою, яка володіє спеціальними знаннями.

5. Мазур Марта Романівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надала позитивну рецензію із зауваженнями:

1. На с. 13 роботи один з пунктів новизни звучить як «запропоновано систематизований опис організації судової експертизи (судово-експертної діяльності) в окремих європейських державах (Італії, Франції, ФРН, Великій Британії (Англії та Уельсі), Бельгії, Швейцарії, Нідерландах, Польщі, Литві, Латвії, Естонії, Чехії та ін.) та виведено моделі залучення експерта у кримінальне провадження в цих державах...». На думку рецензента, до «новизни» відноситься саме положення «виведено моделі залучення експерта у кримінальне провадження в цих державах...» як результат проведеної роботи, яка і була здійснена на підставі 7 систематизованого опису організації судової експертизи в окремих європейських державах.
2. У дисертаційному дослідженні, зокрема на с. 38, дисертантка наводить серед держав, які відносяться до змішаної моделі залучення експерта також залучення експерта Міжнародним кримінальним судом. Повністю погоджуючись з автором про важливість і перспективність розгляду питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України у МКС, варто наголосити на тому, що авторка виходить за межі предмету дисертаційного дослідження, який звучить як моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні.
3. На с. 176 роботи дисертантка схвально відгукується на тезу, щодо права сторони обвинувачення і захисту самостійно та «необмежено» звертатись до експерта в приватному порядку з метою отримання висновку. По – суті, як зазначає авторка, тут йдеться про інститут «конкурентної експертизи» у кримінальному провадженні. Крім того, Шуневич К.А. підтримує позицію щодо доречності скасування монополії державних експертних установ і надання цих повноважень приватним експертам. У цьому контексті цікаво було б почути думку дисертантки щодо ризиків, які наводились нею ж на с. 29-30 дисертації щодо так званого «експертного шопінгу».
4. На с. 212 дисертаційного дослідження авторка серед інструментів, які сприяють оцінці висновку експерта наводить процедуру рецензування висновку експерта. Дане твердження, на думку рецензента, потребує додаткового обґрунтування, з огляду на потенційні загрози, які можуть існувати (зокрема, затягування процесу, питання компетентності особи, яка здійснює рецензування, її відповідальність за неналежно виконану роботу тощо).

Загальна оцінка роботи і висновок. Дисертація Шуневич Катерини Андріївни на тему «Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні» є самостійною та ґрунтовною науковою працею, що виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності. У роботі запропоновано нове вирішення наукового завдання, пов'язаного із поглибленням теоретико-методичних засад та обґрунтуванням практичних рекомендацій щодо моделей організації та проведення судової експертизи у кримінальному провадженні. Це дало змогу отримати наукові положення, які містять складові наукової новизни, а

саме сформовано поняття «модель залучення експерта у кримінальне провадження», виокремлено критерії розмежування моделей залучення експерта у кримінальне провадження, запропоновано сучасні теоретичні моделі залучення експерта у кримінальне провадження, виокремлено переваги та недоліки моделей залучення експерта у кримінальне провадження, запропоновано концепцію презумпції достовірності висновку експерта.

Окреслено можливі напрями реформування інституту судової експертизи у кримінальному провадженні України відповідно до кращих європейських стандартів та з метою забезпечення реалізації права на справедливий суд ст.6 ЄКПЛ, здійснено аналіз зареєстрованих у Верховній Раді України законодавчих ініціатив у сфері організації та проведення судової експертизи, а також впроваджених за їх результатами змін до законодавства, недоліки їх правозастосування. Аргументовано доречність скасування монополії державних експертних установ в Україні; внесення змін до диспозиції ч.1 ст. 384 КК України. Запропоновано поширення гарантій, сформульованих практикою ЄСПЛ щодо застосування ст. 6 ЄКПЛ, зокрема права самостійно звертатися до експерта з метою отримання висновку для наступного його використання як доказу у кримінальному провадженні, участі у допиті експерта та інших прав, якими наділені сторони кримінального провадження – на потерпілого; доповнено аргументацію про доцільність наділення потерпілого процесуальним правом самостійно залучати судового експерта у стадії досудового розслідування в Україні. Отримали подальший розвиток положення про способи дослідження і перевірки висновку експерта, які сприятимуть його оцінці, зокрема: регламентація процедури рецензування висновку експерта; запровадження порядку подання спільного експертного висновку, складеного в час судового розгляду; навчання прокурорів, адвокатів, суддів наукової методології судових експертиз для визначення достовірності висновків експертів; передбачення «експертних радників» при судах.

Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості застосування наукових положень і висновків в практичній діяльності органами кримінальної юстиції та для вдосконалення нормативного регулювання організації та проведення судової експертизи, а також викладами вищої освіти в процесі розроблення освітніх програм та підготовки майбутніх фахівців-юристів.

Результати досліджень, які представлені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать авторці та є її науковим доробком. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

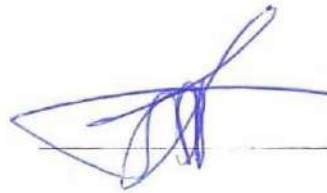
За кількістю і рівнем публікацій, участією на наукових конференціях дисертація «Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження форм до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Шуневич Катерина Андріївна, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузь знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Результати відкритого голосування: «За» – 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» – 0 (німає) членів ради

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.122 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, присуджує Шуневич Катерині Андріївні ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 35.051.122

Назар БОБЕЧКО

